

Žumberk in Marindol.

Zgodovinska črtica. — Po virih zbral dr. Jos. Mal.

Od teh dveh krajev, o katerih bom v naslednjih vrsticah nakratko izpregovoril, se razprostira žumberški okraj južno od Kostanjevice ob Gorjancih ali takozvanem Uskoškem pogorju, občina marindolska pa leži jugovzhodno od Črnomlja med ovinkom reke Kulpe, ki dela sicer toč dejelno mejo med Kranjsko in Hrvaško. Oba okraja sta bila nekdanj del vojaške granice, ki je tekom stoletij postala kot taka ravno iz potrebe stabilne in enotne organizacije mejne obrambe proti turškim navalom. Kot strateško eminentno važna postojanka — o čemer pričča že srednjeveško ime Sicherberg — je umevno, da se je žumberški okraj tudi pozneje priklopil ostalim, vojaško upravljanim hrvaškim pokrajinam, ki naj bi odbijale turške napade. Toda državnoopravno ni vojvodina Kranjska nikdar in nikomur odstopila Žumberka in Marindola, marveč sta se oba okraja smatrala prejkoslej za integralni del kranjske dežele.

Ker pa je v današnjih dneh postala vojaška granica brezpomembna, se je med leti 1871. do 1881. stopnjema opustila; z zakonom z dne 8. junija 1871 sta bila oba okraja izrečno izvzeta od splošne inkorporacije vojne granice k Hrvaški, dokler se ne bo pri obenem napovedani mejni regulaciji med Kranjsko in Hrvaško „tudi upravičenih zahtev vojvodine Kranjske do teh delov primerno vpoštevalo“. Začasno pa sta se oba kraja podredila civilni upravi hrvaške vlade. Vkljub temu da se je zadeva preresetavala v državnem in deželnem zboru, še do danes ni prišlo do te mejne regulacije, ki naj bi se ozirala na zgoraj jasno in avtoritativno izražene pravice in zahteve. Za stvar se je jel zanimati sedanji kranjski deželni glavar, gosp. dvorni svetnik pl. Šuklje, in ker pride zadeva tako pred politični forum, ni neumestno, da se tudi širša javnost informira o zgodovinski in državnoopravni pripadnosti žumberškega distrikta in marindolske občine.

Srednjeveške listine, ki so se nam ohranile, dokazujejo nepobitno, da so kranjski deželni knezi že v 13. stoletju dajali Žumberk (grad in okoliš) v zajem. Ker se pred tem časom teritorialne razmere niso utrdile in ustalile, vsled vedno se križajočega in prehajajočega hrvaškega in nemškega vpliva, je prav lahko mogoče, da so hrvaški knezi raztegnili svojo oblast čez Gorjance proti Krki in Metliki, ker se nemški cesarji vsled bojev v Italiji niso dosti brigali za državne meje drugod. Verjetno bi tudi

bilo, da se je že nekako ob istem času ustanovila metliška grofija, ki se sicer prišteva Kranjski, a je v mnogih ozirih precej samostojna. Hrvaški kralji so lahko imeli tod svoja posestva, a deželnega oblastva niso imeli, in tako vidimo, da pobira l. 1292. oglejski kolektor desetino v Žumberku, ki se našteva med drugimi dolenskim farami; če bi se pa bil res takrat prišteval Žumberk Hrvaški, bi z vso sigurnostjo lahko računali na to, da bi bil tudi cerkveno podrejen zagrebški škofiji, ne pa tujemu oglejskemu patriarhatu. In ko je Kranjska l. 1335. prišla pod avstrijske vojvode, vidimo, da priznavajo žumberški graščaki edino le te kot svoje gospodarje. Tako imenujejo žumberški gospodje l. 1360. avstrijskega vojvoda Rudolfa „našega milostljivega gospoda“. L. 1382. volijo Tomaž von Sicherberch, njegov brat Mertel in sestra Trawt (Jera) kostanjeviškemu samostanu 100 mark šil. benečanskega denarja za večno sv. mašo, ki naj se čita za njih prednike. Če bi pa konvent ne izpolnjeval pogodbe, potem smejo Žumberčani zasesti 10 samostanskih zemljišč v Mrzlem polju in deželni knez na Kranjskem in na Marki naj pazi, da se vse to tudi izvrši.

Zanimivo je, da sta dne 22. aprila 1403 prosila Ivan Schönberger in že gori omenjeni Tomaž iz Žumberka razsodbe „visokorodnega kneza, našega milostnega ljubelega gospoda Leopolda, vojvoda avstrijskega“ in njegovih svetovalcev. — Med Kranjci, ki so šli l. 1462. reševati cesarja pred oblegani Dunaj, je bil tudi Nikolaj Sicherberger.

Ko je koncem 15. stoletja izumrl rod Žumberčanov, je postalo graščinstvo zastavna posest deželnega kneza. L. 1501. prepusti Maks I. „grad Žumberk, ki leži v kraljevega Veličanstva kneževini Kranjski“ v oskrbovanje Krištofu Gornjegrajskemu. Na isti način dobi l. 1505. žumberško graščinstvo Nik. Semenič, ki obljubi kralju Maksimilijanu, da bo grad dobro oskrboval in kralju oz. njegovemu glavarju in namestniku v nižjeavstrijskih deželah poročal, ako pridejo kake težave. Kot dediču po Semeniču je bil za 490 rajnšev Žumberk zastavljen Ivanu Kobašiču, kateremu potrjuje (l. 1526.) nadvojvoda Ferdinand posestvo grada „Žumberk, ki leži v naši kneževini kranjski“ ter se izrečno obveže, da ne bo gradu rešil pred smrtjo Kobašiča in njegove žene, s posebnim ozirom na to, da je njihov dedni grad Brekoviča pri Bihaču bil od Turkov skoro popolnoma razdejan.

Ljudomili Kobašič je bil že preje v zvezi z zatiranimi turškimi podložniki ter je mnogim, ki so se hoteli iznebiti trdega jarma, preskrbel na hrvaškem ozemlju novih bivališč. Te doselitve uskokov ali pribegov niso bile nič novega. Po bitki pri Nikopolju so se ponavljali turški napadi v naše dežele leto za lotom, včasih tekom enega leta po večkrat, podjarmljeno krščansko prebivalstvo pa so tlačili visoki davki vsake vrste, izmed katerih je bil najbolj občutljiv krvni davek. Da bi si ohranili življenje in premoženje, so si ti prebivalci najbolj ogroženih krajev poiskali novih bivališč v varnejših krajih sosednjih krščanskih dežel, kjer gostost prebivalstva še nikakor ni bila toliko, da bi jim bile take nove priselitve neljube; nasprotno so s temi prišli mednje novi sobojevniki proti turški sili, ki so jim bili tem bolj dobrodošli, ker so jim bili turški načrti in način njihovega bojevanja bolj znani. Splošni socialni propad kmetskega prebivalstva zlasti v drugi polovici 15. stoletja (odtod kmetski puniti one dobe) pa je povzročil, da je bilo tudi drugod širom naše domovine vse polno praznih zemljišč (zlasti na Dravskem polju, na Dolenjskem in Notranjskem). Po teh opuščeni posestvih so tekom 16. stoletja naselili večjidel uskoke, četudi so bili zemljiškimi gosposkam mnogo ljubši navadni kmetje, — to pa zato, ker so uživali uskoki, zlasti začetkom, dalekosežne davčne prostosti, pa tudi glede tlake so bili mnogo na boljšem. V 15. stoletju so se naseljevali ti uskoki večjidel po južnem, srednjem, da, celo po severnem Ogrskem ter po Dalmaciji; ko so si pa po bitki na Mohačkem polju (1526) osvojili Osmanii velik del Ogrske, se je tok teh ubožnikov naravno obrnil proti zapadu, na kranjsko- in štajersko-hrvaško mejo. Še za časa vojnih priprav se je izselilo več družin iz Bosne, katerim je nadvojvoda Ferdinand dal, gotovo po prizadevanju uskokom prijaznega Kobašiča, zemljišča okrog Žumberka ter jih oprostil skoro vseh davščin in tlake, a so morali zato na stražo in v boj proti turškim navalom na lastne stroške (...omnibus Vsgochis sub monte Sichelberg in Carniolia collocatis libertates super agris et fundis concessimus).

Razen Kobašiča se je za te uskoke posebno zanimal vojskovodja Kacijanar, ki pravi v nekem pismu na cesarja, da bi bilo mogoče s takimi izselitvami turško moč tako oslabiti, da bi si lahko brez težav osvojili Bosno in druge turške dežele. Veliko število teh uskokov (iz okrajev Srp, Unica in Glamoč) je prišlo l. 1531., katerim so v naslednjih par letih sledili novi, tako da niso imeli več zemlje, kamor bi jih naselili. Kranjski deželni stanovi so zalagali te pribegbe okrog Žumberka leto za letom, zlasti pozimi, z žitom, denarjem, obleko in preskrbovali novo naseljene z živino in s semenom. A vse

to pri tolikem pomanjkanju ni mnogo izdalo; zato so si uskoki pomagali sami, pobrali in vzeli so namreč sosednjim kmetom, kar so ravno rabili. Zato se obrnejo le-ti do kranjskega deželnega glavarja proseč ga odpomoči. Med temi prizadetimi kranjskimi vasmi („etlicher dorffschafften in Crain wider die VBkhokhen zuegefuegter schäden halbör) nahajamo sedaj hrvaške vasi: Gornja vas, Javor, Obersberg, Šmihel, Kalje, Hartje, Petričko selo, Željezno, Kostanjevac, Dvorišče, Jelševnica, Jurkovo selo, Kupčina, Stope, Crnik, Hudo in Premogovac.

Temu pomanjkanju prazne zemlje se je nekoliko odmoglo s tem, da so kranjski stanovi odkupili od Kobašičeve vdove (za 11.000 gld. r.) zastavljeno žumberško graščinsko posestvo, zakar je dobila vrhtega še zgornji Mokronog. Ker je pa okrog Žumberka bilo še vedno mnogo navadnih kmetov, so sklenili kranjski deželni stanovi te preseliti na posestva bližnjega pletrskega in kostanjeviškega samostana ter po zemljiščih mehovske graščine, za katere odkup je prispevala Kranjska 1500 gld. Štajerska je pa obljubila 1000 gld.

Na ta način so bili uskoki kompaktno naseljeni na posestvih in po vaseh žumberške graščine. S tem je bilo ustrezno i želji uskokov samih, ki so želeli skupaj ostati, pa tudi njih nadzorovanje in boljša organizacija mejne obrambe je bila s tem dosežena: žumberški uskoki so dobili namreč svojega lastnega glavarja. L. 1540. izročita kranjski deželni oskrbnik Andr. Lamberger in kranjski vicedom Sigm. Durr novoimenovanemu uskoškemu glavarju Jerneju iz Raven grad Žumberk. Povodom nekega spora z obmejnimi hrvaškimi vlastelini (kjer so uskoki tudi dobili zemljišča), določa (1. februarja 1540) kranjski deželni glavar Nik. Jurišič, da se morajo posestniki uskoških zajmov (Lehen) pod Žumberkom podvreči njegovim razsodbam; ako pa imajo razentega tudi še hrvaška posestva, razsojajo o teh ondotne oblasti.

Tako se je torej na žumberškem teritoriju ustanovil poseben kranjski mejni obrambni distrikt. Na kako odstopitev ali odpoved od strani kranjske dežele tu niti misliti ni. Slejkoprej tvori ta okraj z marindolsko občino vred nerazdružljiv del vojvodine kranjske. Kranjski stanovi skrbe tudi zanaprej za dobrobit in procvit žumberških uskokov, jim podeljujejo zemljišča ter moledujejo pri vladi za njihove privilegije; vse zajme „uskokov, ki so naseljeni v tej vojvodini Kranjski“, oddaja notranjeavstrijska vlada v Gradcu v sporazumu s kranjskim vicedomom, na kojega se uskoki vedno obračajo s prošnjami za podelitev zemljiških zajmov. Prosilci za žumberško uskoško glavarstvo se obračajo enako in vedno na kranjskega deželnega glavarja, ki je imel pred

dvornim vojnim svetom tozadevno pravo predlaganja, in ti uskoški glavarji so se v vsaki zadregi ali stiski zatekali h kranjskim stanovom, ki so jih plačevali in na svoje stroške popravljali razpadajoči žumberški grad. V virih se imenuje Žumberk „ena izmed najstarejših deželskih sodnij na Kranjskem“ in ko je l. 1667. prosil žumberški višji glavar Iv. E. Paradeyser od kranjskega vicedoma „Schöpf vnd Geschirr“, da bi lahko kaznoval nekatere na smrt obsojene zločince, mu k temu tudi cesar Leopold prigovarja „s posebnim ozirom na to, da leži naše gospostvo Žumberk istotam na Kranjskem“.

Sploh so vsi vladarji vedno v najožjem stiku s Kranjsko, ako se tiče Žumberka ali ondotnih uskokov, katerim potrjujejo notranjeavstrijski vladarji (ne pa ogrski oz. hrvaški kralji) njih privilegije „kot vladajoči deželni knezi na Kranjskem“. Nadvojvoda Ferdinand zapove (l. 1604.) kranjskemu vicedomu, da mu poroča, kako je glede tlake žumberških uskokov, nakar kr. deželni glavar uradno zapove žumberškemu glavarju, da mu zadevo razjasni; ta uradna zapoved bi bila nezmiselna, če bi žumberški glavar ne bil podložen njemu, marveč hrvaškemu banu. Dosti jasno govori za pripadnost h Kranjski že samo dejstvo, da so vsi žumberška posestva zadevajoči akti po veliki večini shranjeni v kranjskem vicedomskem oz. stanovskem arhivu, kar je po zgoraj povedanem jasno in samoobsebi umevno.

Ko so se tekom 17. stoletja pokrajine poznejše vojaške granice vedno trdneje organizirale, je s tem sporedno rastla tudi moč karlovskega vojnega poveljnika, ki si je prisvajal neomejeno sodno oblast tudi čez žumberške podanike, radi česar se je (l. 1679.) pritožil J. E. Paradeyser pri cesarju ter poudarjal posebno dejstvo, da ni imel karlovskega generala nikdar, tudi poprej ne, pravice vmešavati se v žumberška cameralia ali pa celo ondotne uskoške glavarje svojevoljo odstavljati, kajti o vseh pritožbah proti žumberškemu poveljniku je razsojal kranjski deželni glavar.

V navodilu, ki so ga prejeli novoimenovani žumberški uskoški glavarji se med drugim poudarja, da „mora uskoke uporabljati za rešitev meje in v zadovoljstvo kranjske dežele“. Dalje se je moral žumberški glavar s posebnim reverzom napram vladarju obvezati, „biti pokoren in poslušen v prvi vrsti nam

kot deželnemu knezu na Kranjskem in radi nas vsakokratnemu našemu deželnemu glavarju ondod“. Taka navodila so se ohranila med drugim tudi za one hrvaške velikaše, ki so bili imenovani žumberškimi glavarjem, tako grofje Zrinjski in Frankopani (l. 1647., 1659. itd.).

Kar se tiče sodstva, je pripomniti, da je bil v zadevah podložnikov žumberški glavar prva instanca, prizivno sodišče je bilo pri kranjskem dež. glavarstvu, odkoder se je pritožilo še lahko na dvorno komoro v Gradcu. Žumberška posestva kot kameralna posest niso imela z vojaško granico ničesar opraviti, samo v vojaških zadevah je bil glavar s podložniki vred podrejen karlovskega generalatu oz. ondotnemu polkovnemu sodišču, extra militaria pa kranjskemu dež. glavarstvu, ki je z vicedomom vred nadziral njegovo delovanje.

V enem takem kompetenčnem sporu poroča (1722) kranjski vicedomat Karlu VI., „da žumberško vlastelinstvo ne leži niti na Hrvaškem, niti v karlovskega generalatu, temveč v vojvodini Kranjski“, ter da so generalu podrejeni le tisti podložniki, ki opravljajo obmejno vojaško službo in uživajo za svoja zemljišča prostost davkov in tlake, ostali plemiški dvorci in navadni graščinski podložniki žumberškega okraja pa so podložni in civili, oeconomico et criminalibus notranjeavstrijski dvorni komori kot zadnji instanci (altum dominium). Obenem se tudi poudarja, da žumberški stotnik izvršuje sodno oblast laže s pomočjo dežele (t. j. Kranjske), kakor pa čez sedem ur oddaljeno karlovskega generalatsko sodišče. — Že Valvazor omenja te spore s karlovskega generalom, govori o kranjskih uskokih in Žumberku, ki leži na Kranjskem. Prizadevanja karlovskega generala smatra i on za neutemeljena.

Ti spori so se za vladanja Marije Terezije ponavljali. L. 1741. (18. julija) poroča kranjski deželni glavar Korbinian grof Saurau cesarici „radi uskokov, ki so naseljeni na Kranjskem okrog Žumberka“, ter zagovarja in zgodovinsko utemeljuje pravice kranjskega dež. glavarja in omenjenega ozemlja in do občine „Marindol, ki leži ravnotako na Kranjskem. Ker leži torej Žumberk brezdvomno na Kranjskem in ni niti sence, da bi ta kosček zemlje pripadal Hrvaški“, zato prosi grof Saurau, da se ta prastara subordinacija pod deželo Kranjsko zopet vpostavi.

(Dalje.)

SVETOVNA RAZSTAVA V TURINU

Žumberk in Marindol.

Zgodovinska črtica. — Po virih zbral dr. Jos. Mal.

(Dalje in konec.)

Av virih se ne govori le o Žumberku, temveč tudi o vaseh, ki so spadale pod žumbersko gospostvo in v katerih so bili pozneje naseljeni uskoki. Nekaj teh vasi sem imel priliko že zgoraj omeniti. A tudi sicer govore akti o posestvih z izrecno pripomnjo, da so na Kranjskem, „der lehenschafft vnsers herzogthums Crain“, tako o zemljiških vasi: Dvorišče, Brod, Graber, Petričko selo, Zgornji in Spodnji Budanovec, Mali Leskovec, Matinic, Ostrc, ‚Thurnpsendorff‘, Ravne, Kupčina, Željezno, Tupčina vas, Kostanjevac, Veliki vrh, Vuković vrh, Višči vrh, na Kravjeku in Kalje. — Zanimivo je tudi, da je oba urbarja žumberskega oskrbništva (iz l. 1498. in 1531.) dal napraviti kranjski deželni vicedom, izmed katerih je spisan eden skupaj z urbarjem Kočevske reke.

Kar se tiče cerkvene uprave, bi pripomnil, da je imel kostanjeviški opat pravico potrditve novoimenovanega žumberskega župnika (jus confirmationis).

Ko se je okrog l. 1745. vojaška granica osnovala, oziroma preuredila, se je žumbersko uskoško glavarstvo (dotlej poseben kranjski obmejni brambni okraj) priklopilo karlovškemu generalatu ter dajalo dve kompaniji XII. (slunjskega) graničarskega polka. A tudi pozneje si je Kranjska zavarovala svoje državnopravne pravice do žumberskega in marindolskega okraja, — in to ne samo po mnenju ljub-

ljanskega gubernija, ki je svoje pravice ob vsaki priliki poudarjal, marveč tudi po mnenju dvornega vojnega sveta, ki je še l. 1827. izjavil, „da se proti temu, da pripada celo žumbersko ozemlje vojvodini Kranjski, ne more ugovarjati“. Enako je l. 1780. in nasl. izjavila ogrska dvorna pisarna, „ker je bilo to ozemlje prvotno od vojvodine Kranjske oddano karlovškemu generalatu in leži popolnoma izvan delokroga ogrske provincialne in kameralne jurisdikcije“. Slično se občina Marindol imenuje tudi sedaj kot na Kranjskem ležeča.

L. 1828. so se vsled sklepa ogrskega državnega zbora sestavile posebne komisije, ki naj bi uravnale meje proti Moravski, Štajerski, Galiciji in Kranjski, ki pa vsled izbruha kolere niso prišle do posebnih zaključkov. L. 1837. so s temi obravnavami nadaljevali notri do l. 1846., ne da bi prišli do definitivnih sklepov glede uravnave mej. Iz teh obravnav se toliko razvidi, da se je od hrvatske strani opustila zahteva po Metliki kot popolnoma neosnovana in brez podlage. Na predlog predsednika komisije, škofa Havlika, se je sklenilo, da se ima glede mej za vedno ohraniti status quo, čemur so pa odposlanci kranjskih stanov odločno ugovarjali. Enako se je izjavil proti taki uravnavi tudi kranjski deželni zbor l. 1847., ker je bil prepričan o pravičnosti svoje zahteve, a je zadevo odložil na poznejši čas, če bi se vojaška granica enkrat opustila.

V 21. seji dne 4. marca 1863 je deželni zbor kranjski zopet zahteval, da se uredi meja med Kranjsko in Hrvatsko, ker je ministrstvo naročilo deželni vladi kranjski (l. 1858.), da se radi končne rešitve mejnih preprirov ondodni kraji komisionalno pregledajo, in je stvar prišla vsled ministrskega ukaza (27. aprila 1861) po deželnem odboru pred deželni zbor. Po ukazu vis. c. kr. državnega ministrstva dne 6. septembra 1865, št. 4112, pa se je deželna meja med Kranjsko in Žumberkom določila po črti, ki se je zahtevala od hrvatske strani. Deželni zbor kranjski je v seji dne 27. januarja 1866 vzel to na znanje z izrecnim pridržkom, da se ima za slučaj, ako se odpravi vojaška granica, uresničiti zahteva kranjske dežele, da se postavi deželna meja tako, kakor jo terja Kranjska.

Nato je v dež. zboru l. 1869. stavil poslanec dr. Jos. Savinšek sledeči predlog ter ga v XV. seji dne 19. oktobra utemeljeval:

1. Da se imajo teritorialne pravice vojvodine Kranjske do delov vojaške granice, ki so se z Najvišjim poveljem z dne 19. avgusta 1869 združili in opustili [namreč pravice do krajev c. kr. slunjskega graničarskega pešpolka XI. in XII. kompanije, t. j. do žumberskega okraja] izpolniti.

2. To vprašanje kakor tudi zadeva radi odstopa marindolske enklave se izroči upravnemu odseku v pretres.

Upravni odsek pa ni stavil v deželnem zboru l. 1869. nikakih nasvetov, in tudi deželni odbor ni v tej zadevi do l. 1881. ničesar ukrenil, ker se niso mogli v kranjskem deželnem arhivu najti dokazi, da bi se bilo pojasnilo razmerje žumberskega ozemlja do Kranjske, oziroma Hrvatske.

Ko pa je bila do l. 1881. stopnjema odpravljena vojaška granica, se je medtem tudi avstrijska vlada začela za stvar zanimati. Ker pa ni imela arhivalnih dokazov, sta se okraja žumberski in marindolski podredila začasno civilni upravi hrvatske vlade, a se je obenem naročilo, da se mora hkratu pri določevanju meje vpoštovati pravo vojvodine Kranjske do žumberskega in marindolskega ozemlja; končna ureditev meja pa da se mora odobriti v obeh državnih zborih (zakon z dne 8. junija 1871).

Enako je ogrski državni zbor vsled IV. zakonskega člana iz l. 1872. (ki je 10. februarja 1872 dobil Najvišjo sankcijo) privolil, da ostane provincializacija omenjenih okrajev do skorajšnje ureditve meja in suspenso.

Avstrijsko ministrstvo za notranje zadeve pa je naročilo prof. Fournieru, da na podlagi arhivalnih virov zadostno dokaže in podpre upravičenost Kranjske do onih krajev. Tozadevni memoriale prof. Fourniera (v katerem je na podlagi zgodovinskih dokumen-

tov dokazana kontinuiteta prava vojvodine Kranjske do prepornega ozemlja) se je poslal razen kranjskemu deželnemu zboru tudi ogrskemu ministrstvu, kateremu je bila poverjena naloga, nekdanjo vojaško granico združiti in inkorporirati. Tozadevna pogajanja so imelâ zaželjen uspeh. V noti z dne 4. julija 1881; št. 2265, je podala kr. ogrska vlada izjavo, v kateri priznava zahteve Kranjske do okraja žumberskega in občine marindolske kot upravičene s pridržkom, da se uravnavi mejâ legislativno pritrđi. Hkrati pa je kr. ogrsko ministrstvo čutilo potrebo, opozarjati, da naj se pri definitivni uravnavi ne gleda le na pravno upravičenost, marveč se naj vpoštevajo tudi oportunistični in administrativni momenti, ki naj bi iz praktičnih ozirov (po mnenju ogrske vlade) govorili za to, da omenjena kraja ostaneta v dosedanji zvezi s Hrvatsko, češ da je naravno, da so se oni kraji — stoletja od domovine ločeni, z granico združeni v njenem razvoju in razpadu — materinski zemlji popolnoma odtujili ter se z ostalo hrvatsko-slavonsko granico spojili v organično celoto v narodnem kot socialnem oziru. Dalje so — po mnenju Ogrov — ti kraji oddeljeni in ločeni od Kranjske „po visokih in nepristopnih gorovjih“, proti Hrvatski pa v vsakem oziru odprti, in so kazali zlasti na Marindol, ki je le del hrvatske občine Svarča; pravna, politična, cerkvena in šolska uprava da je popolnoma drugačna od avstrijske (nota ogrskega ministrstva 7. avgusta 1881, št. 2565).

Četudi je torej ogrska vlada v principu pritrđila Kranjskim zahtevam, se je na drugi strani izkušala izogniti obveznosti z izgovorom, da naj to, kar je stoletja skupaj živelo, i zanaprej skupaj ostane.

S stvarjo se je bavil nato kranjski deželni zbor v XII. seji z dne 21. oktobra 1881, kjer je zastopnik tedanje nemške večine dr. pl. Savinšek poročal o vladni predlogi in se toplo zavzemal za priklopitev, medtem ko je poročevalec manjšine Navratil bil le za delno aneksijo, da se meje zaokrožijo. Manjšina je s to popustljivostjo napram Ogrski izkušala dobiti od te privolitev za gradnjo dolenske železnice in zvezo po Beli Krajini s hrvatskimi železniškimi progami.

Deželni odbor je nato opozoril c. kr. deželno vlado na pravice vojvodine Kranjske do graniškega okraja Žumberka ter je pozval, da naj ministrstvu naznani dr. Savinškov predlog (dež. odb. št. 3241, 1881), na kar je vlada še do danes dolžna odgovora. Tudi je upravni odsek temeljito ovrgel argumentacije hrvatsko-ogrskje vlade, da bi omenjeni kraji gravitirali k Hrvatski: tako je n. pr. marindolska občina po Kulpi ločena od Hrvatske, severno in zapadno pa jo oklepa črnomaljsko okrajno glavarstvo, tako da morajo prebivalci kranjskih občin hoditi čez

marindolski teritorij, da pridejo k na drugi strani ležečim kranjskim vasem Žuniče in Preloka, in je torej umevno, da je Marindol v vsakem oziru navezan na Kranjsko. Pravoslavni Bojanci na Kranjskem imajo svojo faro v Marindolu, ki je popolnoma ločen od ostale Hrvatske, četudi je le del hrvatske občine Svarča, ki pa leži pet ur hoda od Marindola, in ta zopet dva dni hoda oddaljen od sodnije v Ogulinu. Marindolci morejo na Hrvatsko šele naokolu čez metliški most. Marindolska občina (z vasema Miličselo in Ponovič-selo) meri 1669 oralov, med temi je 89 oralov neproduktivne zemlje, ter ima okrog 600 prebivalcev.

Pri Žumberku pa je važno, da so ondi lepi erarni gozdovi v obsegu 6601 oralov, ki reprezentirajo precejšen kapital, ki ga ogrska vlada pridno izkorišča, kljub temu, da gozdovi še niso njena last. Kranjska, ki je tekom stoletij toliko žrtvovala za mejno obrambo, bi ta les lahko občekoristno izrabila. Površina celega okraja pa znaša 40.447 oralov z 71 vasmi in s čez 11.000 prebivalci. Neproduktivnih je le 895 oralov. Mnogo posestnikov ima njive, travnike, vrtove in gozdove na kranjskih tleh in plačajo tu čez 5000 K davka. V silno oddaljene hrvatske urade pa morajo hoditi tudi ti čez metliški okraj (tako vse vasi občine Sošice v urade v Karlovac, Rakovac ali Ogulin). Žumberk gravitira posebno proti Metliki, s katero je zvezan s sedmimi cestami, a tudi proti Kostanjevici je promet živahen: umevno, da je ves okraj v najživahnejših trgovskih odnosih s Kranjsko in narobe. Značilno je tudi dejstvo, da še dandanes nimajo prebivalci teh okrajev nikjer volilne pravice, niti na Kranjskem, niti na Hrvatskem.

Leta 1883. sta prosili občini Sošice in Kalje dunajski parlament, da se ji združi s Kranjsko, na katero sta v prometu, trgovini in obrti navezani. Nato je pozval parlament v seji dne 13. decembra 1883 vlado, da se končno že dogovori z ogrskim ministrom glede meje.

Sedaj so pa Ogrji pozabili na pred dvema leti dano izjavo in so začeli navajati pomisleke proti verjetnosti zgodovinskih dokazov. Izmislili so si, da Sichelberg in Sichelburg ni isto. To teorijo so opirali na nekaj zastarelih zemljevidov iz začetka 19. sto-

letja, kjer nahajamo ime res dvakrat. Ti zemljevidi pa so absolutno nezanesljivi, ker najdemo, da so tudi drugi kraji in celo potok Kupčina, ki teče skoz Žumberk, dvakrat zaznamovani. Tudi niso to najboljše kartografska dela; ta imajo samo resnici odgovarjajoče kraje zaznamovane, tako n. pr. vojaški topografski zemljevid iz l. 1781.—1784. ter oni iz l. 1830.—1834. Dunajska dvorna knjižnica hrani (kodeksi št. 8608, 8609, 8332) načrte vseh važnejših utrdb proti Turkom z natančnimi opisi in zemljevidi; vse te kraje je poprej obhodiła posebna komisija (o. 1660), in v vseh teh rokopisih — na katere me je opozoril gospod ravnatelj Mantuani — nahajamo le en Žumberk.

Sicer sem pa že zgoraj navedel celo listo vasi, ki spadajo pod Žumberk in ki se v virih imenujejo kot na Kranjskem ležeče; s tem je tudi bajka o dveh Žumberkih privedena ad absurdum. Povod dvakratni označbi Žumberka je dalo gotovo dejstvo, da je Žumberk spadal h Kranjski in obenem pripadal vojaški granici ter bil tako v nekem posebnem dvojnem razmerju. V srednjeveških listinah se imenuje Sicherberch, pozneje Sichelberg, v novejšem času se imenuje pretežno Sichelburg, koncem 17. in v prvi polovici 18. stoletja pa se rabi v eninisti listini često Sichelberg in Sichelburg.

Zadnjič se je s to zadevo pečal kranjski deželni zbor v XIV. seji, 8. februarja 1896, kjer se je od vlade v resoluciji zahtevalo (poslanec Klun in vitez Langer), da naj poskrbi, da se reinkorporacija že enkrat izvrši. Obenem se je vložil oster protest proti izsekavanju eraričnih žumberških gozdov. Deželni odbor je to poročal deželnemu predsedstvu, da prijavi sklep na višje mesto (dež. odb. št. 2276, 3740, l. 1896.). Ker vlada na to v prihodnjem zasedanju ni odgovorila, je vložil vitez Langer v XII. seji dne 21. februarja 1898 tozadevno interpelacijo na deželnega predsednika barona Heina, ki je izjavil, da je storil potrebne korake, a da tekoče obravnave še niso zaključene. In tako je prišlo vprašanje glede Žumberka in Marindola — ki se je pri določitvi nagodbenega prispevka k skupnim stroškom obeh državnih polovic vedno povračalo — za nekaj časa zopet z dnevnega reda.

